

PROFESYONEL FUTBOLCULARIN YAŞ GRUPLARINA GÖRE PSİKOLOJİK BECERİLERİNİN ARAŞTIRILMASI

Erkut KONTER *

ÖZET

Araştırmanın amacı, "profesyonel futbolcuların yaş gruplarına (16-20, 21-25 ve 26-37) göre psikolojik becerilerinin-PB (imgeleme-İM, baskı altında doruk performans ortaya koyma-BD, bağlılık gösterme-BG, stresle başa çıkma-SB ve karşılaşma kaygısını yönetme-KK) araştırılmasıdır". Araştırmanın evreni Türkiye Futbol Federasyonunun 7. Bölgesi olan Güney-Anadolu illeridir. Bu bölgedeki 18 profesyonel futbol takımı ve 451 profesyonel futbolcudan toplam 313' ne ulaşıldı. Veri toplama aracı olarak, "Futbolda Psikolojik Beceriler Ölçeği-16 (FPBÖ-16) ve anket kullanıldı. FPBÖ-16'nın güvenilirlik katsayıları, İM'de 0.66, BD'de 0.73, BG'de 0.62, SB'de 0.68 ve KK'de ise 0.63' tür. Tek yönlü varyans analizi, profesyonel futbolcuların yaş gruplarına göre İM, BD ve KK becerilerinde anlamlı bir farklılık ortaya koymazken ($P > .05$), yaş grupları ile BG ve SB becerileri arasında anlamlı farklılık bulundu (BG-F:3.27 ve $P < .04$, SB-F:5.33 ve $P < .005$). Scheffe Testi, yaşları 16-20 arasında olanların, 26-37 arasında olanlara göre, daha iyi BG ($P < .006$) ve yaşları 21-25 arasında olanların, 16-20 arasında olanlara göre de, daha iyi SB becerisini ortaya koydu ($P < .04$).

Anahtar Kelimeler: Psikolojik Beceriler, Performans, Profesyonel Futbol, Yaş.

Geliş tarihi: 25.12.2004; Yayına kabul tarihi: 25.04.2005

* Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, İZMİR

INVESTIGATION OF PSYCHOLOGICAL SKILLS OF PROFESSIONAL SOCCER PLAYERS ACCORDING TO THEIR AGE GROUPS

ABSTRACT

The purpose of this study was to investigate psychological skills (imagery, peaking under pressure, commitment, coping with stress and competitive anxiety) of professional soccer players according to their age groups (16-20, 21-25 and 26-37). Population of this study consisted of 18 professional soccer teams and 451 professional soccer players of "South Anatolia Region" which is categorized 7th. one by the Turkish Soccer Federation. All professional soccer teams and total 313 professional soccer players were used in this study. Soccer Psychological Skills Scale-16 (SPSS-16) with a questionnaire was applied to 311 professional soccer players and related data gathered. Reliability coefficients of the SPSS-16 are 0.66 for the imagery, 0.73 for the performing under pressure, 0.62 for the commitment, 0.68 for the coping with stress and 0.63 for the competitive anxiety. The results of the

One-Way ANOVA and Scheffe Test showed meaningful differences between coping with stress, commitment and age groups (coping with stress-F:3.27 and $P<.04$, commitment-F:5.33 and $P<.005$). No meaningful differences were found between imagery, peaking under pressure, competitive anxiety and age groups ($P>.05$).

Key Words: Psychological Skills, Performance, Professional Soccer, Age.

GİRİŞ

Futbolda yaş ilerledikçe, deneyim ve psikolojik olgunlaşma da değişebilir. Örneğin yaş ve deneyimlerine göre sporcuların konsantrasyon ve uyarılma düzeylerini kontrol etmeleri farklılık göstermektedir⁽¹⁾.

Okul müfredatında psikolojik becerilere ilk olarak yer veren ülkeler arasında bulunan İsviçre, yaşamda, sporda ve hastalıklara karşı önlem almada psikolojik beceriler önemli görülmüştür. Çocuklar için uygulanan zihinsel antrenman programları etkili olmuş, bu programlarda gevşeme, imgeleme ve stresle başa çıkma gibi psikolojik becerilere yer verilmiştir⁽²⁾.

Genellikle yaş ve psikolojik yüklemelerle (attributions) ilgili araştırmalar, erken yaş gruplarına konsantre olmuştu⁽²⁾. Elit düzeyde sporcular, yetişkinlik dönemi başlarında, arkadaşlık ilişkileriyle ilgili düzenlemeye gereksinme duymaktadır⁽¹⁾.

Genel olarak yaş yükseldikçe, fiziksel aktiviteye aktif katılımın düştüğü belirtilmiştir⁽⁶⁾. Ancak, organize takım sporlarına katılımında azalma görülmesine karşın, bireysel sporlarda bu durumun meydana gelmediği, cinsiyet, eğitim seviyesi, sosyo-ekonomik düzey, yaşanan yer, kültür ve yaşamsal geçiş dönemlerinin (örneğin, 19 yaşlarında eğitim sisteminden kopma, evlilik ve aile sorumluluklarının başlaması ve iş yaşantısından ayrılma gibi). bu konuda önemli olduğu ileri sürülmüştür⁽⁶⁾.

Kişilerin farklı nedenlerle egzersiz yaptıkları, egzersize katılmada yaşlı olanların genç olanlardan farklı öncelik ve motivasyona sahip oldukları ortaya konmuştur⁽⁶⁾. Spor ve fiziksel aktiviteye katılma nedenleri yaşam süresince değişime uğramaktadır örneğin, erken yaşlarda, iş stresiyle başa çıkma, orta yaşlarda, felsefi, ideolojik nedenler ve daha ileri yaşlarda ise, sosyo-ekonomik, felsefi, spor katılımının boyutları ve katılım yerleri önemli görülmüştür⁽¹⁶⁾. Toplumun yaşlılarla ilgili ön yargıları, fiziksel aktivite ve sporlara katılımında etkili olabilir. Yarışma sporlarına katılmanın gençler için olduğu düşüncesi, toplumda yaygın olarak kabul görebilir. Örneğin profesyonel futbolda, 30 yaşın üzerindeki için futbol yaşamlarının sonuna geldikleri ve yüksek performans gösteremeyecekleri düşüncesi yaygın olabilir. Belirli bir yaşın üzerindeki futbolcuların gördükleri ilgi ve değerlerde farklılıklar meydana gelebilir.

Yıldız bir futbolcu olmak için sadece kondisyon, teknik ve taktiğin yeterli olmadığı, uluslararası futbolcuların yaş, zeka, zihinsel beceriler, motivasyon, tutum, ilgi ve karakter gibi özelliklerinin de önemli olduğu ileri sürülmüştür⁽⁹⁾. Takımda bulunan futbolcuların yaş düzeylerinin dengelenmesi gerekmektedir. Futbolcuların yaşla ilişkili etkili ve verimli olduğu yılların 20-32 yaşları arasında olduğu ve ideal yaşın 24-28 arasında olduğu vurgulanmıştır⁽⁹⁾. Gençler önemli durumlarda gerekli olan deneyimle ilgili eksiklik, duygusal durağanlık ve psikolojik olgunlukla ilgili problemler yaşayabilir. Ancak yaşça ileri olanlar, dinamiklikten, gençliğin enerjisinden ve gönüllü riskler almaktan kaçınabilir. Maçların birbiri ardınca oynandığı turnuvalarda, yaşlı oyuncuların, genç olanlara göre, toparlanmaları daha uzun ve tükenmeleri daha çabuk olabilir. Profesyonel futbolda, Almanya, Japonya, Brezilya ve Avusturya da güçlü ve görece yaş etkileri bulunmuştur⁽¹⁰⁾. Araştırma sonuçları yaş etkisinin, çeşitli iklim ve sosyo-kültürel faktör dağılımlarından bağımsız olduğunu ortaya koymuştur.

Brezilya Sao Paulo futbol takımlarına, "Kişilik Duygu Durumları Ölçeği" (Personality of Mood States-POMS) uygulanarak, bütün yaş gruplarının buz dağı (iceberg) profili gösterdiği ortaya çıkarılmıştır⁽⁴⁾. Futbolcular, buzdağı profilinde olduğu gibi, gayretlilik veya çaba ortaya koymada yüksek, gerginlik, depresyon, kızgınlık, yorgunluk ve karışıklıkta düşük puanlar elde etmiştir. Profesyonel futbolcuların bu profilden elde ettiği puanlar, diğer yaş gruplarındaki futbolculara göre, daha yüksek bulunmuştur⁽⁴⁾. Sonuçlar profesyonel futbolcuların, diğer yaş gruplarındaki futbolculara göre, daha durağan duygu profili gösterdiklerini, yaş ortalaması 16.1 olanlarla profesyoneller arasında anlamlı farklılığı göstermiştir. Analizler ayrıca, karışıklıkta, 16.1 ve 18.3 yaş gruplarıyla profesyonel futbolcular arasında da anlamlı farklar ortaya koymuştur ($p < 0.05$). 16.1 yaş grubu futbolcuları, duygu durumları profilinden en kötü sonuçları elde etmiştir⁽⁴⁾. Bunun nedeni, profesyonel futbolcuların stresli durumlarla ilgili daha deneyimli olmalarından kaynaklanabilir.

Futbolda 8-10 ve 12-14 yaş gruplarında yapılan araştırmada, daha iyi performansın yaşla ilişkili olmaksızın, daha becerili oyuncular tarafından ortaya konduğu gösterilmiştir⁽⁶⁾. Bu sonuçlar, daha genç olan becerili gençlerin, kendilerinden yaşça büyük olanlarla aynı beceriyi ortaya koyabileceğini göstermektedir.

Üst düzeydeki futbol takımlarının ortalama yaşının 25-27 arasında olduğunu ileri sürülmüştür⁽¹³⁾. Deneyimli takımlarda yaşları çok genç futbolcuların da bulunduğu (örneğin, Ryan Giggs ve oynadığı dönemlerde Pele) ve bu futbolcuların doruk performanslarına daha sonraki yıllarda ulaştıkları belirtilmiştir. Yaş ilerleyişinin getirdiği fiziksel becerilerde kötüye gidişi, zihinsel antrenmanla kapatan elit sporcuların olduğu vurgulanmıştır⁽¹⁴⁾. Alt konumdakilerin kronolojik yaşla değil, sorumluluk alma, deneyim, hedef belirleme ve başarıma kapasitesiyle belirlendiği de ileri sürülmüştür⁽¹³⁾.

Yaşla birlikte maksimum kalp atım sayısında değişme meydana gelmektedir. Örneğin, 220 – Yaş olarak belirlenen maksimum kalp atım sayısı 35 ve 18 yaşlarındaki futbolcularda farklı farklı olacaktır. Aerobik ve anaerobik kapasitelerinin her ikisinin de önemli olduğu futbolda, zorlu yüklenmelere dayanma psikolojik becerilerle ilişkili olabilir.

Türkçe kaynaklarda, profesyonel futbol, yaş ve psikolojik becerilerle ilişkili araştırmalar hemen hemen yok gibidir. Bu boşluğun doldurulması için, bir çok araştırmaya gereksinme vardır. Bu araştırmada, profesyonel futbolcuların yaş gruplarına göre psikolojik becerilerinin (İM-İmgeleme, BD-Baskı Altında Doruk Performans Ortaya Koyma, BG-Bağlılık Gösterme, SB-Stresle Başa Çıkma ve KK-Karşılaşma Kaygısı), anlamlı farklılık gösterip-göstermediği sorusuna cevap aranmaktadır.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli: Profesyonel futbolcuların psikolojik becerileri'nin analizi, "FPBÖ-16"⁽⁹⁾, yaş grupları ise, ankete verdikleri cevaplarla belirlendi. Araştırma, profesyonel futbolcuların yaş grupları arttıkça, psikolojik becerilerinin de artacağı hipoteziyle gerçekleştirildi.

Araştırma Grubu: Bu çalışmaya yaşları 16-37 arasında değişen ($\bar{X}$ = 23.08, S.S = 3.67) 311 erkek profesyonel futbolcu katıldı. Araştırmanın evreni, Türkiye Futbol Federasyonunun (T.F.F) 7. bölgesi olan Güney-Anadolu illerinde 18 takım ve 451 profesyonel futbolcudan meydana geldi. Bunlardan 17 profesyonel futbol takımı ve 313 profesyonel futbolcunun verileri analiz edildi. Böylelikle, bir takım hariç evrendeki bütün profesyonel futbol takımlarına ulaşıldı. Araştırmada, 1., 2. ve 3. ligde bulunan takımlar ve profesyonel futbolcular yer aldı. Evren ve örneklemin oluşturulmasında, T.F.F'nin Güney-Anadolu illeri bölge temsilciliğinden ve yazılı kaynaklardan yararlanıldı^(18, 19 ve 20).

Veri Toplama Araçları: Veri toplama aracı olarak kullanılan "FPBÖ-16", 5 faktör ve 16 maddeden meydana gelmektedir (9). FPBÖ-16'nın güvenilirlik katsayıları, İM= 0.66, BD= 0.73, BG= 0.62, SB= 0.68 ve KK= 0.63' tür. FPBÖ-16, beş seçenek vardır (her zaman, sık sık, ara sıra, nadiren ve hiçbir zaman) ve profesyonel futbolcuların yaşları ise, üç (16-20, 21-25 ve 26-37) grupta toplanmıştır. FPBÖ-16'nın Faktör, N Sayısı, Minimum, Maksimum, Ortalama ve Standart Sapmaları Tablo 1 ve puanlaması da Tablo 2'de verilmektedir.

Tablo 1: FPBÖ-16'nın Faktör, N Sayısı, Minimum, Maksimum, Ortalama ve Standart Sapmaları

Psik.Beceriler	N	Minimum	Maksimum	X	S
İM	313	4.00	20.00	14.89	3.44
B.G	313	3.00	15.00	12.95	2.71
B.D	313	3.00	15.00	9.23	3.47
S.B	313	3.00	15.00	11.96	2.72
K.K	313	3.00	15.00	11.46	2.80

Tablo 2: Futbolda Psikolojik Beceriler Ölçeğinin Puanlaması

FAKTÖR ve MADDELER				TOPLAM PUAN
İM-İmgeleme				Toplam = X / 20
1	6	11	16	<input type="text"/>
B.G-Bağlılık Gösterme				Toplam = X / 15
2	7	12		<input type="text"/>
B.D-Baskı Altında Doruk Performans Ortaya Koyma				Toplam = X / 15
3	8	13		<input type="text"/>
S.B-Stresle Başa Çıkma				Toplam = X / 15
4	9	14		<input type="text"/>
K.K-Karşılaşma Kaygısını Yönetme				Toplam = X / 15
5	10	15		<input type="text"/>

Not: Ölçek 5'li Likert tipidir ve puanlaması şöyledir; Hiçbir Zaman (1), Nadiren (2), Ara sıra (3), Sık, sık (4) ve Her Zaman (5). 5, 10 ve 15. maddeler terstir ve puanlaması da tersten yapılmalıdır. İmgeleme, bağlılık gösterme ve baskı altında doruk performans ortaya koyma ile karşılaşma kaygısını yönetme arasındaki ters korelasyonlardan dolayı 'Psikolojik Beceri Toplama Puanı' üzerinden işlem yapılmamıştır.

Verilerin Toplanması: Teknik direktör, antrenör, takım yöneticisi ve takım kaptanlarıyla ilişkiye geçilerek yardım istendi. Kamp yapılan otel, dinlenme tesisi ve antrenman sahalarına gidilerek veriler toplandı. Futbolculara anket, ölçek ve kalem sağlanarak başlarında beklenildi ve soru sormalarına izin verildi. Sporcuların içten yanıt vermeleri teşvik edildi. Çalışmanın bilimsel olduğu, sonuçların özel yaşantılarını etkilemeyeceği, ölçek ve anket üzerine isim yazılmaması gerektiği, bilgilerin onların izni olmadan kimseye verilmeyeceği, doğru sonuçların alınması açısından içten ve samimi yanıt vermenin önemi açıklandı.

Verilerin Analizi: Profesyonel futbolcuların "FBPÖ-16", ve "anket sorularına" verdikleri cevaplardan elde edilen verilerin "tek yönlü varyans" ve "Scheffe Testi" analizleri yapılarak anlamlı ve anlamsız farklılıklar belirlendi.

BULGULAR

Profesyonel futbolcuların psikolojik becerilerinin (İM, BD, BG, SB ve KK), yaş gruplarına bağlı olarak anlamlı farklılık gösterip-göstermediği analiz edilerek tablo 3'deki bulgular elde edilmiştir.

Tablo 3: Profesyonel Futbolcuların Yaş Gruplarına Göre Psikolojik Becerilerine İlişkin Ortalama ve Standart Sapmaları İle Tek Yönlü Varyans Analizi ve Scheffe Testi Sonuçları

YAŞ	N	* İM		*B.D		* B.G		*S.B		* K.K	
		x	s.s	x	s.s	X	s.s	x	s.s	x	s.s
1) 16-20	74	3.82	.87	3.12	1.21	4.50	.86	3.71	.97	3.72	.96
2) 21-25	164	3.82	.77	3.14	1.19	4.37	.83	4.11	.89	3.82	.98
3) 26-37	62	3.61	.94	2.92	1.08	4.12	1.00	3.91	.88	3.93	.81
Top.	300	3.77	.83	3.09	1.17	4.35	.88	3.97	.92	3.82	.95
F		1.60		.80		3.27		5.33		.88	
P(sig)		.20		.45		.04		.005		.41	
Alt Gruplarda Anlamlı Farklılık		YOK		YOK		VAR 1 . grupla 3. grup .04		VAR 1.grupla 2.grup .006		YOK	

*İM=İmgeleme, B.D=Baskı Altında Doruk Performans Ortaya Koyma, B.G =Bağlılık Gösterme, S.B = Stresle Başa Çıkma, K.K = Karşılaşma Kaygısı.

Tablo 3'den de görülebileceği gibi profesyonel futbolcuların yaş grupları ile İM, BD ve KK becerilerinde anlamlı bir farklılık bulunmazken ($P>.05$), yaş grupları ile BG ve SB becerileri arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır (BG-F:3.27 ve $P<.04$, SB-F: 5.33 ve $P<.005$). Scheffe Testi, yaşları 16-20 arasında olanların, 26-37 arasında olanlara göre, daha iyi BG ve yaşları 21-25 arasında olanların, 16-20 arasında olanlara göre, daha iyi SB becerisine sahip olduklarını gösterdi (BG- $P<.006$ ve SB- $P<.04$).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuçlardan kesin yargılara varmak güçtür. Tablo 1'den de görülebileceği gibi profesyonel futbolda yaş arttıkça psikolojik becerilerin de artacağı hipotezi doğrulanmamaktadır. Sonuçlar, Bouer⁽³⁾ ve Reilly'nin ileri sürdükleri 24-28 ve 25-27 yaşlarının futbolda ideal olduğu düşüncesine ölçülen psikolojik becerilerle ilişkili destek vermezken Konter'in⁽⁹⁾ 3. ligdeki profesyonel futbolcularda durumluk kaygıyla ilgili araştırma sonucuna destek vermektedir.

Çelişkili sonuçlar, yaşla doruk performans ilişkisinin, fiziksel, teknik, taktik ve psikolojik becerilerin bütünlüğü içinde gerçekleşmesi ve kültürel farklılıklar nedenleriyle olabilir. Reilly⁽¹⁵⁾ 30 yaşlarına varmış olan profesyonel futbolcuların, yöneticilerin ilgisizliği ile karşılaştıklarını, bu durumun futbolcularda motivasyon problemi yarattığını ve erken emekliliğe zorlandıklarını ileri sürmüştür. Bu düşünceye araştırma sonuçları destek vermektedir. İleri yaş gurupları, daha çok stres altında kalabilir ve BG'de zorlanabilir. Ancak futbolcular, fizyolojik fonksiyonlarının yetersizlik işaretleri ortaya çıkmadan, 30 yaşları içinde de kondisyon seviyelerini koruma başarısı gösterebilir.

Profesyonel futbolda psikolojik beceriler, yaş guruplarından çok, beceri düzeyinden etkilenebilir. Futbolda motor ve bilişsel becerileri öğrenme ve uygulama fırsatının verilmesi, sorumluluk alma, yetenek, hedef belirleme ve başarıma kapasitesi, yaştan daha önemli olabilir.

Yaş guruplarıyla ilgili farklı sonuçların bulunması, farklı yöntem, yaş grubu, spor dalı ve PB'lerin değerlendirmeye alınmasından kaynaklanabilir.

Thomas, Thomas ve Gallagher⁽¹⁷⁾, Chamberlin ve Lee'nin⁽⁷⁾ belirttikleri gibi sporda beceri öğretiminde araştırmalar genellikle erken yaşları ve kronolojik yaşı dikkate almışlardır. Pprofesyonel futbolda psikolojik beceri ve yaşla ilgili araştırmalar ise çok sınırlıdır. Var olan bilgiler doğrultusunda aşağıdaki önerilerde bulunulabilir;

Reilly⁽¹⁵⁾ kronolojik yaşın biyolojik olgunluğun iyi bir göstergesi olmadığını belirtmiştir. Başer⁽¹⁾ fizyolojik yaşla takvim yaşı arasındaki farkın, antrenman yüklenmelerinin belirlenmesi açısından önemli olduğunu, fizyolojik yaşı büyük olan birinin takvim yaşı temel alındığında, yapılan antrenman ve yüklenmelerin az gelebileceğini ve buna karşılık takvim yaşı fizyolojik yaşından büyük olduğunda ise, antrenman ve yüklenmelerin kişiye ağır gelebileceğini belirtmiştir. Bu nedenle, profesyonel futbolcuların psikolojik becerileri yaş guruplarına göre araştırılırken, biyolojik yaşın yanı sıra diğer yaş çeşitleri de dikkate alınmalıdır. Biyolojik yaş psikolojik becerileri açıklamada yeterli olmayabilir.

Profesyonel futbolda yaş, BG ve SB becerileri açısından önemli gözükmektedir. Bu nedenle kulüpler, yaşları 21-37 arasında olan futbolcuları için BG ve yaşları 16-20 ve 26-37 arasında olanların SB becerilerini geliştirme yolları aramalıdır. Beklenenin tersine, profesyonel futbolda yaşları ileri olanlar, daha iyi SB ve BG becerisi göstermemektedir.

KAYNAKLAR

1. Başer, E. (1996). *Futbolda Psikoloji ve Başarı* (2.Basım). İstanbul. Yayınevi Yayıncılık, 31, 37, 78
2. Biddle, S. (1993). *Attribution Research and Sport Psychology*. Handbook of Research on Sport Psychology, Derl.:Singer. N. R., Murphy. M., Tennant. K. L. (New York: Mcmillian Publishing Company), s.s. 437-464.
3. Bouer, G. (1993). *Soccer Techniques, Tactics and Teamwork*. New York: Sterling Publishing Con. Inc, 10, 15-16, 154-155.
4. Brandao, M.R.F. Medina, J.P. Dias, C. (1997). "The POMS Profile of The Soccer Players From Sao Paulo Football Club As Related to 4 Different Categories." *International Society of Sport Psychology (ISSP) IX World Congress of Sport Psychology, Innovations in Sport Psychology: Linking Theory and Practice, Israil-Julay 5-9, 1997, Porceedings, Part I*, 145, 147.
5. Campos, W. Gallagher, J. Ladewig, I. (1994). "The Affects of Age and Skill Level on Motor and Cognitive Components of Soccer Performance." *NASPSPA Abstracts, Sport and Exercise Psychology*, 16, 37
6. Camphell, P. G. MacAuley, D. McCrum, E. Evans, A. (2001). "Age Differences in the Motivating Factors for Exercise." *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 23, 191-199.
7. Chamberlin. C., Lee. T. (1993). *Arranging Practice Conditions and Designing Instruction*. Handbook of Research on Sport Psychology, Derl: Singer.N. R., Murphy. M., Tennant. K. L (New York: Mcmillian Publishing Company), s.s. 212-241
8. Greendorfer, S. L. Hasbrook, C. A. (1991), *Learning Experiences in Sociology of Sport*, Illinois: Human Kinetics Books, 58, 86, 103-104.
9. Konter, E. (2002). *Profesyonel Futbolda Bazı Değişkenlere Gore Psikolojik Becerilerin Araştırılması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
10. Musch, J. Hay, R. (1999). "The relative age effect in soccer: Cross-cultural Evidence for a Systematic Discrimination Against Children Born Late in the Competition Year." *Sociology of Sport Journal*, 16, 54-64.
11. Nideffer, N. Segal, M. Lowry, M. Bond, J. (2001). "Identifying and Developing World-class Performers." *The Practice of Sport Psychology*, Derl: Tenenbaum, G. (West Virginia, Fitness Information Technology Inc.), 129-144.
12. Orlick. T., McCaffery. N. (1991). *Mental Training With Children for Sport and Life*, *The Sport Psychologist*, 5, 322-334.
13. Pargman, D. (1998). *Understanding Sport Behavior*. Prantice Hall. New Jersey.
14. Ravizza, K. (2001). *Reflections and Insights From the Field on Performance Enhancement Consultation*. *The Practice of Sport Psychology*, Derl: Tenenbaum, G. (West Virginia, Fitness Information Technology Inc.), 197-215.
15. Reilly, T. (1996). *Special populations. Science and Soccer*, Derl: Reilly, T. (London, E&FM SPON), 112-116.
16. Rudman, W. J. (1989). "Age and Involvement in Sport and Physical Activity." *Sociology of Sport Journal*, 6, 228-246.
17. Thomas. R.J., Thomas.T.K and Gallagher.D.J.(1993). *Developmental Considerations In Skill Acquisition*. Handbook of Research on Sport Psychology, Derl.: Singer. N.R., Murphy. M., Tennant. K. L (New York: Mcmillian Publishing Company), s.s. 73-105.
18. *Türkiye Futbol Federasyonu: 1998-1999 Sezonu Türkiye Profesyonel Birinci Lig-İkinci Devre-İkinci Lig Yükselme, Klasman Müsabakaları Statü ve Fikstürü*, İstanbul, Türkiye Futbol Federasyonu Yayınları, 1999, p. 16 ve 20.
19. *Türkiye Futbol Federasyonu: Türkiye Futbol Federasyonu Amatör Futbol Almanakı 1998-1999*, İstanbul, Türkiye Futbol Federasyonu Yayınları, 1999, p. 13, 31, 59.
20. *Türkiye Futbol Federasyonuna Bağlı, Güney-Anadolu İl Sınırları İçersindeki Profesyonel ve Amatör Futbol Takımları ve Futbolcu Sayıları*, Türkiye Futbol Federasyonu Adana Bölgesi Temsilciliği Başkanı İlyas Ayanla Yapılan Telefon Görüşmesi, 30 Aralık 1998, 12 Ağustos, 1999, 15 Eylül 1999.